בתי־המשפט והומוסקסואליות – כבוד או סובלנות?

הערות על בג"צ 273/97 האגודה לשמירת זכויות הפרט ואח' נ' שר התינוך, התרבות והספורט ואח' (טרם פורסם)

אלון הראל*

בהחלטה חריגה התערב שר־החינוך בהחלטתה של הטלביזיה החינוכית לשדר תוכנית בסדרה "קלפים פתוחים", שהוקדשה לזהות מינית ועסקה בבני־נוער הומוסקסואלים ולסביות.[1] לטענת השר, התוכנית אינה מאוזנת משום שאין בה ביטוי לדעות של מומחים, ומשום שהיא אינה נותנת ביטוי לגישה, הרואה בהומוסקסואליות פגם מוסרי. שלושה ארגונים הגישו עתירה כנגד החלטתו של שר־החינוך.[2]

בפסק־דין[3] קצר ונטול כל אסמכתאות משפטיות, שנכתב על־ידי השופט קדמי, קיבל בית־המשפט העליון את העתירה והורה לשר־החינוך להסיר את התנגדותו לשידור התוכנית. הנשיא ברק והשופטת דורנר הצטרפו לפסק־דינו של השופט קדמי. בעקבות ההחלטה הוצגה התוכנית בטלביזיה החינוכית.

לא ניתן לפרש פסק־דין תמציתי זה בלי להתבונן בקצרה בהיסטוריה של המאבק המשפטי, המכוון לקדם את זכויותיהם של הומוסקסואלים ולסביות בישראל ולחזק את הלגיטימציה החברתית־פוליטית של קהילה זו.[4] לאחר ביטולו הסמוי כמעט של האיסור הפלילי על יחסי־מין הומוסקסואלים בישראל (בשנת 1988),[5] נכנס המאבק המשפטי לעידן חדש, שבו נדרש המשפט לא רק לחדול מלהטיל את צלו המאיים של המשפט הפלילי על

---

* מרצה בכיר בפקולטה למשפטים, האוניברסיטה העברית בירושלים. תודתי נתונה לדן יקיר ולאיל בנבנשתי על הערותיהם החשובות.

1. לאחר הגשת העתירה לבג"ץ הובאה לידיעת השר עמדתה של פרקליטות־המדינה אשר סברה, כי אין להחלטה זו סיכוי רב לעמוד בביקורת שיפוטית. השר דבק בהחלטתו למרות עמדה זו, ואף דחה את הצעת בית־המשפט לשדר את התוכנית ולקיים לאחריה דיון של מומחים. מטרתו של השר לא היתה, ככל הנראה, למנוע את שידור התוכנית, אלא להסיר את האחריות לשידור התוכנית מעצמו ולהטיל אותה על בית־המשפט העליון.
2. האגודה לשמירת זכויות הפרט – למען הומוסקסואלים, לסביות וביסקסואלים, קל"פ – קהילה לסבית פמיניסטית והאגודה לזכויות האזרח בישראל.
3. להלן: בג"צ קלפים פתוחים.
4. לסקירה קצרה של היסטוריה זו, ראו מאמרי Alon Harel, "Gay Rights in Israel – A New Era?", 1 *International Journal of Discrimination and the Law* (1996) 261. ראו גם אמנון רובינשטיין, המשפט הקונסטיטוציוני של מדינת ישראל (מהדורה חמישית מאת אמנון רובינשטיין וברק מדינה, שוקן, תשנ"ו), 326-330.
5. חוק העונשין (תיקון מס' 22), תשמ"ח-1988, ס"ח 62.

nevo.co.il

חדר־המיטות של ההומוסקסואלים, אלא לסייע להם במאבק לשוויון זכויות ולהכרה בזוגיות ההומוסקסואלית כזוגיות אלטרנטיבית. למאבק זה היו בשנים האחרונות הצלחות לא־מעטות, הכוללות את תיקון חוק שוויון ההזדמנויות בעבודה, באופן שיכלול איסור אפליה על בסיס נטייה מינית,[6] זכייתו הדרמטית של יונתן דנילוביץ בהכרה בזכותו של בן־זוגו לקבל את ההטבות המוענקות לבני־זוג הטרוסקסואלים,[7] כמו גם הצלחותיו של אדיר שטיינר במאבקו להכרה במעמדו כבן־זוג של קצין צה"ל שנפטר.[8]

בתודעה הציבורית מצטרף בג"צ קלפים פתוחים לשורה זו של נקודות־ציון במאבק לשוויון של הקהילה ההומוסקסואלית והלסבית. העובדה, שההחלטה נכתבה על־ידי השופט קרמי, אשר בבג"צ דנילוביץ הביע בעמדת־מיעוט את הסתייגותו מהענקת זכויות לזוגות הומוסקסואלים, טעניקה להחלטה משנה חשיבות. אלא שהתפיסה הציבורית, הרואה בפסק־הדין ניצחון גוסף כשרשרת נצחונות אלה, מתבססת על התוצאה הסופית של העתירה ולא על תוכנה של ההחלטה גופה. ואכן, יש שיאמרו כי קבלת העתירה על־ידי השופט קדמי דווקא והאפקט הציבורי של ההחלטה הם־הם החשובים, ורק משפטנים פורמליסטים עשויים להתעניין גם בתוכן ההחלטה ובמניעיה.

ישנה מידה רבה של אמת בקביעה זו. ההד הציבורי שעוררה ההחלטה הוא הישג לא־מבוטל לקהילה ההומוסקסואלית. הערה זו עוסקת, אפוא, בשאלה שולית מבחינה ציבורית, דהיינו – האם נימוקי ההחלטה אכן מתיישבים עם המשמעות הציבורית המיוחסת להז? מסקנתי תהיה, כי הישג ציבורי זה מבוסס כל־כולו על העובדה שלמרבה המזל של קהילת ההומוסקסואלים והלוחמים למען זכויותיהם, מרבית הציבור לא זכה להכיר מקרוב את פסק־הדין. עיון מדוקדק בנימוקי ההחלטה חושף פער בלתי־ניתן לגישור בין התפיסה הציבורית של בג"צ קלפים פתוחים, הרואה בו ניצחון חשוב של הקהילה ההומוסקסואלית, לבין תפיסות העולם המבצבצות משורות פסק־הדין גופו.

מקצת מתחושה זו מבוססת על הפער בין הרטוריקה של בג"צ דנילוביץ לזו של בג"צ קלפים פתוחים. למרות ששופטי בג"צ קלפים פתוחים היו גם אלו אשר כתבו את פסק־הדין בעניין דנילוביץ, לא ניתן למצוא בבג"צ קלפים פתוחים כל זכר לדרמה שאפיינה את בג"צ דנילוביץ. הפתוס הקונסטיטוציוני של הנשיא ברק, האמפתיה הליברלית של

6. חוק שוויון ההזדמנויות בעבודה (תיקון), תשנ"ב-1992, ס"ח 37.

7. בג"צ 721/94 אל־על נתיבי אוויר לישראל בע"מ נ' דנילוביץ ואח', פ"ד מח (5) 749 (להלן: בג"צ דנילוביץ).

8. ראו ערעור משפחות 8/94 שטיינר נ' קצין התגמולים (החלטה מיום 13.8.95) (המערער אינו זכאי לפיצויים כידוע בציבור של חייל צה"ל שנפטר); ע"ש 369/94 שטיינר נ' צבא הגנה לישראל (החלטה מיום 5.1.96) (המערער זכאי לגמלאות כידוע בציבור של איש צבא־קבע שנפטר). על החלטות אלו הוגשו ערעורים לבית־המשפט המחוזי שטרם נידונו; בג"צ 5398/96 שטיינר נ' שר הביטחון ואח' (לא פורסם) (העתירה נמחקה לאחר ששר־הביטחון החליט, כי העותר יהיה זכאי לזכויות הנצחה כאילו היה בן־משפחה של חייל צה"ל שנפטר). לסקירה ראו גם מאמרי (לעיל, הערה 4), 270-272.

nevo.co.il

השופטת דורנר ואפילו הדבקות הפורמליסטית של השופט קדמי בניתוח אטימולוגי של הלשון העברית המקראית נעדרים כולם מן ההחלטה בבג"צ קלפים פתוחים.

ואולם לא רק דרמה נעדרת מפסק־הדין, אלא גם נימוקים משפטיים. לשווא יחפש המשפטן הקפדן בהחלטתו של השופט קדמי את העילה המשפטית להתערבותו של השופט בהחלטת שר־החינוך. בצד היעדרן המפתיע של אסמכתאות ניכר גם היעדרו של ניתוח משפטי, המושתת על עילות מסורתיות של פסלות ההחלטה המנהלית.

היעדרו של ניתוח משפטי שכזה אינו מבוטס במקרה זה על מחסור בעילות משפטיות, שיכולות היו להצדיק את התערבות הבג"ץ. העובדה, כי מדובר בהחלטה שלא לשדר תוכנית העוסקת בבעיות של מיעוט שוכה כבר להכרה משפטית מוגבלת, העניקה לבית־המשפט הזדמנות־פז לעשות שימוש בשלל נורמות חוקתיות, שלהן היסטוריה מפוארת, כמו חופש הביטוי, הזכות לשוויון, והזכות לכבוד האדם; וכן נורמות מתחום המשפט המנהלי, כגון כללי תלוקת הסמכויות בין שר־החינוך לבין הטלביזיה החינוכית ועוד ועוד.[9] במקום לבחור באחת מנורמות אלה, או בכמה מהן, בחר השופט קדמי לבחון את תבונתה של ההחלטה לפסול את התוכנית בשל תרומתה החינוכית, איכותה ואפילו סגנון הופעתם של המרואיינים. מרואיינים אלה כבשו, ככל הנראה, בנועם הליכותיהם את לבו של השופט קדמי, המתאר את הופעתם באופן הבא:

> עיון בקלטת התכנית הראה, כי הופעתם של ארבעת המרואיינים היתה נעימה, דבריהם שטפו והתאפיינו בכנות מלבבת ועמדותיהם הוצגו בצורה ברורה ובהירה.[10]

שידור התוכנית אינו נתפס, אפוא, על־ידי השופט קדמי כעניין של זכות, אלא מתבסס על בחינה עניינית של איכות התוכנית, השלכותיה החברתיות ונועם הליכותיהם של המרואיינים. הנמקה מסוג זה מרמות לרשות, כי הפעולה המינהלית הבאה שלה עשויה לזכות דווקא לתמיכה משפטית, וכי הערך התקדימי של פסק־הדין מוגבל במיוחד. לפיכך המסר הסמוי, העולה מן הרטוריקה הזו, הוא מסר מאיים: ההגנה על המיעוטים מותנית בתוכן דבריהם ובהתאמתם לנורמות שיח והתנהגות מקובלות. רצונו הטוב של השופט – רצון המותנה ב"התנהגות טובה" של הקבוצה או של הפרט המבקשים סעד בבית־המשפט – הוא־הוא המחסום היחיד בפני שרירות־לבה של הרשות.

מקריאה זו של פסק־הדין עולה גישתו האקטיביסטית המפתיעה של השופט קדמי.[11] בהחלטה זו הסיר בית־המשפט את כפפות־המשי המשפטיות, ובחן שלא כהרגלו לא את חוקיותה של הפעולה המינהלית או את היותה במתחם הסבירות, אלא את מכלול מערכות־

---

9. שלל טיעונים אלה הוצג לבית־המשפט על־ידי באי־כוח העותרות, עורכי־הדין דן יקיר, עירא עדן ודורי ספיבק. בית־המשפט בחר שלא לדון בטיעונים אלה.

10. בג"צ קלפים פתוחים, סעיף 1.

11. יצוין כי גם בבג"צ דנילוביץ הצטיינה עמדתו של השופט קדמי במידה רבה של אקטיביזם. ראו מאמרי (לעיל, הערה 4), 269.

השיקולים הצריכות כרגיל להנחות את הגוף המינהלי המחליט, בלשון משפטית ניתן לומר, כי בג"ץ "נכנס לנעליה" של הרשות המוסמכת, שקל והחליט להעניק אישור לשדר את התוכנית.

אלא שאקטיביזם זה, שבית־המשפט מדלג במסגרתו על הרטוריקה המשפטנית הפורמלית ובוחן לא את סבירותה או את חוקיותה של ההחלטה המנהלית, אלא את איכותה ותבונתה, בא על רקע של נייטרליות ערכית קיצונית ולא טיפוסית לפסיקת בית־המשפט העליון שלנו.[12] נייטרליות ערכית קיצונית זו באה לידי ביטוי בפסקאות הבאות:

> נכון הדבר – מבלי לנקוט עמדה בעניין זה – שיש הסוברים שתופעה זו אינה רצוייה והיא אף מזיקה. ברם, אין בכך כדי להצדיק התעלמות ועצימת עיניים בפני קיומה של התופעה; ומכל מקום, קשה לראות בהדחקת התופעה והפיכת הדיון בה ל"טאבו", אחד מן האמצעים האמורים.
>
> הסתגרות והוקעה ללא הכרות והבנה, לא תבאנה, כך נראה לי, לתוצאות שהמבקשים לצמצם את ממדי התופעה – רוצים בהן; והתעלמות ואיסור גורף ללא הנמקה, לא יעמדו, בעולם של היום, כנגד הסקרנות, הפתיחות והרצון לדעת. הכרת התופעה אינה הופכת אותה כשלעצמה לרצויה ומקובלת; ובלעדיה לא ייתכן דיון של אמת במשמעותה והשלכותיה. הכרת התופעה דרושה דווקא לאלה המבקשים להצר את צעדיה.[13]

היחס לאורח־החיים ההומוסקסואלי נתפס בפסקה זו כשאלה ערכית שנויה במחלוקת, אשר כמו בשאלות ערכיות אחרות נמנע בית־המשפט מלתווֹת עמדה ערכית לגביה. יתר על כן: הלגיטימיות של ההחלטה השיפוטית להקרנת התוכנית נשענת על ותרומה של השידור רווקא לאלו המתנגדים לאורח־החיים ההומוסקסואלי החפצים אולי להגביל את זכויותיהם הפוליטיות והחברתיות של הומוסקסואלים. ואכן, השופט קדמי ממשיך ומסביר את הערכים, המצדיקים את שידור התוכנית, תוך שימוש במושגים, המחזקים את הפרשנות המוצעת:

> העידן בו אנו חיים, מטפח את זכויות הפרט ונושא את דגל ההבנה, הסבלנות והסובלנות כלפי מיעוטים וחריגים; והנמנים על הקהילה החד־מינית גם לשיטתם הם – משתייכים לאחרונים. ברם כחריגים אחרים, גם הם מהווים חלק אינטגרלי מהמסגרת החברתית שלנו; וכל עוד לא ניתן להצביע על סיבה מיוחדת

12. לגישתו ספוגת־הערכים של בית־המשפט העליון ראו מנחם מאוטנר, ירידת הפורמליזם ועליית הערכים במשפט הישראלי (מעגלי דעת, תשנ"ג).

13. בג"צ קלפים פתוחים, סעיף 3, ההדגשה שלי – א"ה.

> המצדיקה את הצרת צעדיהם וצמצום זכותם... אין לשלול זאת מהם.[14]

לפיכך הבסיס להחלטתו של השופט קדמי אינו הכבוד, שאנו רוחשים כלפי אורחות־חיים הומוסקסואליים, או האמונה, כי אורת־חיים ההומוסקסואלי הוא אורח־חיים אלטרנטיבי; אלא דווקא סובלנות – סובלנות, שאנו צריכים לבטאה במיוחד כאשר אנו נתקלים באורחות־חיים פסולים וראויים לגינוי.[15]

נכון הוא, כי מבעד למעטה הסובלנות והנייטרליות הערכית מבצבצת מפעם לפעם עמדה עוינת כלפי הומוסקסואליות. כך, למשל, השופט קדמי בוחר להשתמש שוב ושוב במושג הטעון "חריג" – מושג אשר, מסיבות השמורות עמו, השופט קדמי מאמין כי הוא מקובל גם על הקהילה החד־מינית.[16] שידור התוכנית מבוסס אפוא על סובלנותנו כלפי חריגים – סובלנות המניחה בראש־ובראשונה את חריגותם.

לכאורה ניתן לייחס עוינות סמויה זו לעמדותיו השמרניות של השופט קדמי,[17] אולם ישנה – לדעתי – סיבה עמוקה, הנגזרת מן העיקרון שניתן לכנותו "עקרון פיוס המנוצחים". עקרון פיוס המנוצחים קובע, כי במקום, שבו השופט מזדהה עם עמדה ערכית

---

14. שם, שם. ההדגשה שלי – א"ה.

15. אורחות־חיים שאינם מגונים אינם נזקקים לסובלנות. היחס החיובי כלפיהם הוא תוצאה של ערכם המוסרי או החברתי. על האופי הפרדוכסלי של מושג הסובלנות ראו: Bernard Williams, "Toleration: An Impossible Virtue", *Toleration* (David Heyd (ed.)) 18. במאמר זה קובע ויליאמס, כי

> If there is to be question of toleration, it is necessary that there should be something to be tolerated; there has to be some belief or practice or way of life that one group thinks (however fanatically or unreasonably) wrong, mistaken, or undesirable.

16. בפתח סעיף 3 מסתייג השופט קדמי מן השימוש במלה "סטייה". באותו עמוד, השופט קדמי מדבר בנשימה אחת על "מיעוטים וחריגים"; ואילו בסעיף 4 נראה, כי השופט קדמי מבחין לפתע בטעון השלילי של המלה "חריג" ומכניס אותה אפוא למרכאות כדי לבטא את הסתייגותו משימוש במלה זו.
לכאורה ניתן היה לפרש את הביטוי "חריג" כביטוי המיועד להצביע על הנדירות היחסית של הומוסקסואליות בהשוואה להטרוסקסואליות. על־פי פרשנות זו "חריג" הוא פשוט שווה משמעות לנדיר. אלא שפרשנות זו אינה נראית סבירה, בהינתן שהשופט משתמש בצרוף "מיעוטים וחריגים". המלה "מיעוטים" היתה מספקת לצורך ציון הנדירות היחסית של הומוסקסואלים ולסביות בחברה.

17. בפסיקתו הקודמת ביטא השופט קדמי עמדה שמרנית בנושאים חברתיים שונים. ראו בג"צ דנילוביץ (לעיל, הערה 7), 768-777; בג"צ 4541/94 מילר נ' שר הביטחון ואח', פ"ד מט (4) 94 (להלן: בג"צ מילר), עמ' 117-118.

של הצד שכנגדו הוא פוסק, או לכל הפחות מקבל אותה כלגיטימית, ינסה השופט ככל יכולתו לפייס את הצד המפסיד על־ידי אימון רשויקה האוהדת את עמדתו. הנייטרליות הערכית של השופט קדמי בפסק־הדין מחייבת אותו, על־פי עקרון פיוס המנוצחים, לפייס במיוחד את מתנגדי ההומוסקסואלים תוך הזדהות רבה ככל האפשר עם עמדתם.

אולם נוסף על האפולוגטיקה, המכוונת לפייס את ידיבי ההומוסקסואליות, ישנה סיבה עמוקה יותר לפקפק בנייטרליות הערכית של השופט קדמי. דרך אחת להשוף את הבעייתיות ב"נייטרליות הערכית" הזו היא להצביע על כך שלמרות התדמית הציבורית, ההחלטה היא בגדר כישלון משפטי צורב לקהילה ההומוסקסואלית, וכי רק מערכת משומנת של יחסי־ציבור, הנסמכת על בורות הציבור לגבי נימוקי ההחלטה, הצליחה להפוך כישלון משפטי זה לניצחון ציבורי. הדרישה האמיתית של הציבור ההומוסקסואלי אינה לסובלנות, או לנייטרליות ערכית, אלא להכרה בהומוסקסואלים ובאורח־חייהם כאורח־חיים אלטרנטיבי הזכאי להכרה חברתית. ה"נייטרליות הערכית" של השופט קדמי שקולה, לאמיתו של דבר, לקביעה ערכית מפורשת, שלפיה אורח־החיים ההומוסקסואלי הוא אורח־חיים מפוקפק אשר ראוי שיעורר תהיות וויכוחים ערכיים, ולא אורח־חיים שווה־מעמד לאורח־החיים ההטרוסקסואלי. לפיכך בצד האפולוגטיקה יש בפסק־דינו של השופט קדמי משום קביעה ערכית מפורשת, הנשענת על אותה תפיסת־עולם, אשר הביאה את השר לדרוש מן הטלביזיה החינוכית לתת ביטוי לגישה, הרואה בהומוסקסואליות פגם מוסרי.[18]

ראוי להשוות נייטרליות ערכית מדומה זו לעמדה, שהביע בית־המשפט בפסק־דין אחר, בו נדונה ונפסלה החלטה של הוועד המנהל של רשות השידור להימנע מלשדר ראיונות עם מאיר כהנא וכתבות עליו. פסילת החלטת רשות השידור נעשתה על רקע של קביעות כמו:

> בעתירה שלפנינו ניצבת לפנינו השאלה בדבר היקפו של חופש הביטוי המקומם והצורם, המפיץ מדנים ושנאה, והמבוסס על השתייכות לגזע או למוצא לאומי אתני.[19]

18. מכאן נובעת התמיהה לגבי תגובתם של השופטים ברק ודורנר, אשר בתרו שלא להוסיף דבר על פסק־דינו של השופט קדמי. התמיהה היא כפולה: ראשית, היא מתבססת על עמדותיהם של שופטים אלה בבג"צ דנילוביץ (לעיל, הערה 7) – עמדות אשר אינן מתיישבות עם הקביעות בבג"צ קלפים פתוחים. שנית, בשתיקתם הרגו השופטים ברק ודורנר ממנהגם בפסקי דין אחרים העוסקים בנושאים דומים. השופטת דורנר, למשל, לא מהססת לכתוב חוות־דעת משל עצמה בנושאי וכויות־האדם גם כאשר היא מצטרפת לדעת הרוב. ראו, למשל, בג"צ דנילוביץ (לעיל, הערה 7), 777-784; בג"צ מילר (לעיל, הערה 17), 128-145; עע"א 4463/94, רע"ב 4409/94 גולן נ' שירות בתי הסוהר, פ"ד נ (4) 136, עמ' 187-193.

19. בג"צ 399/85 כהנא ואח' נ' הוועד המנהל של רשות השידור ואח', פ"ד מא (3) 255, עמ' 266.

nevo.co.il

או

> אכן, הגזענות בשקר יסודה, אך אמת זו תצא לאור רק באותה התמודדות חופשית של רעיונות ודעות. מתוך התמודדות עם השקר שבגזענות על הבמה החופשית של דעות ורעיונות תוקע הגזענות בכל כיעורה, ושוויון האדם וכבודו יוגברו ויחוזקו. לא האמת בגזענות תומכת בחופש לבטאה, אלא ההתמודדות החופשית של דעות והשקפות שתוקיע את השקר שבה.[20]

העמדה המסורתית של בתי־המשפט כלפי שנאת מיעוטים אינה משקפת סובלנות או נייטרליות ערכית, אלא קביעות ערכיות נתרצות, הנשענות על ערכים חוקתיים בסיסיים, כמו ערכי השוויון וכבוד האדם. קביעות ערכיות נחרצות אלה שונות באופן קוטבי מן הנייטרליות הערכית ההסטנית, הבאה לידי ביטוי בדבריו של השופט קדמי. אולם יש צד של דמיון מבני בין שתי ההחלטות הללו – דמיון המבוסס על עקרון פיוס המנוצחים שהוזכר לעיל. בהחלטה בעניין רשות־השידור הזדהה בית־המשפט עם העמדות הערכיות, שהניעו את רשות־השידור למנוע את השידור. לפיכך היה בפסקי־הדין מאמץ רטורי להשתית את ההחלטה על ערכים ורטוריקה אוהדת לרשות־השידור, למרות קבלת העתירה נגדה.[21] בבג"צ קלפים פתוחים הכיר השופט קרמי בלגיטימיות הציבורית של העמדה, המגנה את ההומוסקסואליות. בהינתן לגיטימיות זו, חייב היה השופט קדמי לפייס את אלו, אשר קיוו למנוע את שידור התוכנית, דהייגו את הלוחמים נגד ההומוסקסואליות, תוך שימוש ברטוריקה, האוהדת את תפיסת עולמם.

האקטיביזם האנטי־שיפוטי, שבמסגרתו השופט קדמי שם את עצמו בנעליה של הרשות ובוחן את תקפותם ותבונתם של השיקולים, שהביאו את השר לפסול את שידור התוכנית, הוא תוצאה ישירה של עקרון פיוס המנוצחים. הדרך היחידה לפייס את מתנגדי ההומוסקסואליות הוא להבהיר להם, כי התנגדותם לאורח־החיים ההומוסקסואלי חייבת להתבסס על "הכרת התופעה", וכי שידור התוכנית נחוץ לצורך מאבק אפקטיבי באורח־חיים ההומוסקסואלי, בבחינת "דע את האויב". בצד האירוניה יש, אפוא, מידה לא־מעטה של היגיון פנימי בכך שפסילת החלטתו של השר נתבססה על קביעתו של השופט, כי "הכרת התופעה דרושה דווקא לאלה המבקשים להצר את צעדיה".[22]

---

20. שם, 281.

21. עמדה דומה הובעה בפסק־הדין בעניין המחזה "אפרים חוזר לצבא" שם הצטרפה השופטת נתניהו להחלטתו של השופט ברק להתיר את הצגת המחזה, תוך שהיא מצטטת באהדה את החלטת המועצה לביקורת סרטים ומחזות, אשר תיארה את המחזה כ"מימרח מגונה של ארוטיקה, פוליטיקה וסטיות מכל סוג". ראו בג"צ 14/86 לאור ואח' נ' המועצה לביקורת סרטים ומחזות ואח', פ"ד מא (1) 421, עמ' 442.

22. ההדגשה שלי – א"ה.